

DJÁKOK A KORRUPCIÓ ELLEN

- kézikönyv a középiskolai
korrupcióellenes oktatáshoz

Szerkesztők:

Daróczi Gábor, Romaversitas Alapítvány
Hortobágyi Emese, Transparency International Magyarország Alapítvány
Szloboda Alíz, Transparency International Magyarország Alapítvány
Ligeti Miklós, Transparency International Magyarország Alapítvány
Sebestyén Diána, Transparency International Magyarország Alapítvány
Simona Habič, Transparency International, Szlovénia
Vid Doria, Transparency International Szlovénia
Irena Mrak Merhar, Društvo mladinski ceh

Fordítók:

Burai Petra
Mojca Žnidarič
Deme Tamás
Szügyi Dániel

A pályázat nyertes csapatai:

ELTE Apáczai Csere János Gyakorlógimnázium és Kollégium, Budapest
Lakosa Alina, Kuti Bea, Siklóssy Regina, Mezei Csenge

Szomolyai diákok

Ferencz Mária, Lakatos Barbara, Horváth Illés, Horváth Róbert

Klebersberg Középiskolai Kollégium, Kaposvár

Fekete Eszter, Bogdán Hajnalka, Nagy Tamás, Kiss Sándor

Kalyi Jag Roma Nemzetiségi Szakiskola,

Szakközépiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Budapest
Vörös Viktória Alexandra, Zsivity Milica, Balogh Dezső, Mező Patrik

Gimnasium Šentvid, Szlovénia

Ana Skalar, Lea Onufrija, Mario Kok, Urban Širca

Murska Sobota

Sara Gaberc, Lan Jakovljevič, Živa Maglič, Danijel Serdt

www.transparency.hu

www.integriteta.si

www.romaversitas.hu

www.mladinski-ceh.si

© 2013 Transparency International Magyarország, Transparency International Szlovénia, Romaversitas Alapítvány, Društvo mladinski ceh. Minden jog fenntartva.

ISBN: 978-963-08-7938-5

Fiatalok
Lendületben
Program

Ez a projekt az Európai Bizottság támogatásával valósult meg.
A projekt tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Bizottság
vagy a Magyar Nemzeti Iroda véleményét, mely intézmények felelőssége a projektre nem terjed ki.

Tartalom

1. Mi a korrupció?	7
2. Mit tehetünk a korrupció ellen?	13
3. Korrupció és közbeszerzés	15
4. Választások és demokrácia	18
5. Párt- és kampányfinanszírozás	21
6. A győztes csapatok ötletei	24
7. Játékok	26
8. Infografika	41

Tisztelt Oktatók!

A magyar fiatalok az integritást fontos, de a legkevésbé sem kifizetődő tevékenységnek tartják. Ez a Transparency International Magyarország által közzétett tanulmány tanulsága.

A kutatás rámutat, hogy a fiatalok egységesen úgy látják, hogy az őszinteség nem kifizetődő, valamint azok az emberek, akik készek hazudni, csalni és lopni, sokkal jobban boldogulnak manapság Magyarországon, mint akik tisztességesek. A fiatalok többsége elutasítja a korrupciót, bár a gazdasági kilátástalanság gyakran felülírja az erkölcsi normáikat: egy jó egyetemre való bejutás lehetősége vagy egy jól fizető állás reménye vonzóbb lehet, mint az integritás megőrzése.

A felmérés meglepő eredményei, valamint a felsőoktatás korrupciós kockázatait feltáró TI kérdőív legutóbbi megállapításai (pl. „a hallgatók negyede csal vagy puszkázik a vizsgákon”) egyértelművé tette számunkra, hogy azonnali lépésekre van szükség a fiatal generáció aktiválása érdekében. Van-e jobb mód a fiatalok bevonására, mint közvetlenül kikérni a véleményüket? Nos, az Európai Bizottság által támogatott „Fiatalok lendületben” elnevezésű közös projekt keretében párhuzamosan kérdeztünk meg magyar és szlovén fiatalokat, hogy megtudjuk, ők hogyan hívnák fel a figyelmet a korrupció témájára a saját közösségeikben. Az ötletek sokszínűsége bámulatos volt, ez pedig megnehezítette a négy együttműködő szervezet (Transparency International Magyarország, Transparency International Szlovénia, Romaversitas Alapítvány és a Mladinski ceh Oktatási Egyesület) dolgát a hat legjobb munka kiválasztása során. Tömeg-megmozdulás (flash mob), tematikus hét, rövidfilm, hip-hop dal, vetélkedő és pólótervező verseny, ez csupán néhány a nagyszerű projektek közül.

A hat nyertes projekt alkotói díjuk részeként részt vehettek egy Budapesten és Ljubljanában megrendezett tréningen, ahol a négy szervezet képviselői adtak elő arról, hogy a diákok hogyan járulhatnak hozzá a közélet tisztaságához. Emellett, természetesen minden csapat professzionális segítséget kapott ötleteik megvalósításához. Júliusban a két ország nyertes csapatai egy háromnapos konferencia keretében, a

szlovéniai Portoroz városában mutatták be projektjeiket. A rendezvény nagyszerű lehetőség volt a diákok számára, hogy megosszák az élményeket, kihívásokat és sikertörténeteket.

Ennek az újító és tanulságokkal teli programnak a végső eredménye ez a kiadvány, amelynek összeállításával célunk, hogy segítséget nyújtsunk ahhoz, hogy a diákok megismerjék a korrupciót. A korrupció történetével és különböző típusaival kapcsolatos néhány háttérinformációt követően két fő témát, a közbeszerzéseket és a párt- és kampányfinanszírozást vesszünk górcső alá részletesebben. A szövegbe foglalt feloldódást segítő, ún. icebreaker játékok és más foglalkozások remélhetőleg felkeltik a diákok érdeklődését és arra ösztönzik őket, hogy gondoljanak át és próbáljanak el néhány tipikus korrupcióhoz kapcsolódó esetet és jelenetet. A kiadvány szintén betekintést nyújt a nyertes projektötletekbe, amelyek szabadon felhasználhatók és formálhatók, hogy a lehető legjobban hasznosuljanak a diákok és a tananyag szempontjából. Higgyen nekünk, egy kis bátorítás csodálatos ötletre ösztönözhet!

Mivel ez az első oktatási módszertan, amelyet kifejezetten középiskolások számára állítottunk össze, várjuk és nagyra értékeljük megjegyzéseiket, amelyek bizonyosan lehetővé teszik számunkra, hogy továbbfejlesszük ezt az anyagot. Mindemellett ezúton szeretném felajánlani a TI Magyarország és a TI Szlovénia támogatását. Lépjön velünk kapcsolatba, tudassa velünk, hogyan sikerültek az órák és ossza meg velünk gondolatait a program folytatásának lehetőségeiről! Mindannyiuknak nagyszerű sikereket és tartalmas órákat kívánunk!

Üdvözlettel,

MARTIN József Péter,
ügyvezető igazgató

1. FEJEZET

Mi a korrupció?

Az alapok

A Wikipedia meghatározása szerint a "korrupció" szó a latin "corruptus" kifejezésből ered, ami azt jelenti, hogy tönkretenni vagy lerombolni.¹ Napjainkban bevett meghatározása szerint² a korrupció a rábízott hatalommal magánérdek céljából történő visszaélést jelenti. Különböző kutatások szerint az állami korrupció a mindennapi élet számos területén előfordul. Ennek alátámasztásaként két igen jelentős példa említhető a Transparency International *Globális Korrupciós Barométeréből*³: „Számos országban a korrupció születésüktől a halálukig kíséri az emberek életét. Zimbabwében a helyi kórházban a szülés alatt hangosan felkiáltó nőknek minden kiáltás után 5 amerikai dollárnyi büntetést kell fizetniük hamis riasztás miatt. Bangladesben nemrégiben összeomlott egy többemeletes épület, több mint 1100 ember halt meg az alapvető biztonsági szabályok korrupció miatti megszegése miatt.”

MEGJEGYZÉS AZ OKTATÓK SZÁMÁRA:

a legfontosabb kifejezések megismeréséhez kérjük, lapozzon a 7. fejezethez és játsszák el a "Kifejezésekártya!" című játékot. További útmutatót és ötleteket is találhat.

Nekünk, a tanári segédlet összeállítóinak, mély meggyőződésünk, hogy a kiadványban részletezett információk megismerése és a gyakorlatok végrehajtása segít megérteni, hogy a fent említett példák miért minősülnek korrupciónak, valamint felhívják a fiatalok figyelmét arra, hogy mit tehetnek ellene. Javasoljuk, hogy a kiadványt egyúttal gyakorlófüzetként is használják: a konkrét példák áttekintése, a játékok, a fontos témákról való nyílt beszélgetés felfedheti a korrupcióval, annak hatásával kapcsolatos rejtett gondolatokat, és rávilágít a fiatalok szerepére a korrupció elleni fellépésben.

A korrupció története

Ókor

Az ókori görögök az olimpiai játékokon és a választásokon pénzzel és más javakkal vesztegették meg a hivatalnokokat. Ugyanakkor ők erre „szolgáltatásért adott fizetségként” tekintettek, nem pedig visszaélésként.

Az ókori keleten a korrupció két fajtáját úzték: a hivatalnokoknak ajándékokat adtak (ezt természetesnek vették), a bírák pedig ösztönzéseként kaptak fizetséget. A Római Birodalomban általánosak voltak a választási csalások. Polübiosz szerint a rómaiak sikere a hivatalnokok erkölcs-

1 Lásd: <http://en.wikipedia.org/wiki/Corruption> A korrupció történetéről

2 További információk a 3. fejezetben találhatóak.

3 Lásd: http://www.transparency.hu/uploads/docs/GCB2013_Report_Embargo.pdf

telenségén alapult. A Birodalom hanyatlása során az emberek hamis papírokat használtak, hogy hatalomhoz jussanak.

Újkor

A politikai korrupció bizonyos formái, így a szavazatvásárlás, a politikusok megvesztegetése és a befolyásszerzés általánossá váltak.

A korrupció felfedése a politikai ellenfelek szegényben hozásának egyik eszközévé vált.

Manapság

Napjainkban számos szervezetet hoztak létre a korrupció és annak következményei leküzdésére.

A Transparency International szerepe

A Transparency International a korrupció elleni küzdelem terén az egyik legfontosabb szervezet. Tapasztalatai szerint a korrupció jelen van a sportban, a vízszektorban, az erdőgazdálkodásban, az olaj- és gáziparban, az információkhoz való hozzáférésben, az oktatásban, egészségügyben, fejlesztési programokban, humanitárius intervenciókban, valamint a klímaváltozás hatásainak enyhítését célzó befektetésekben is. Mivel a köz- és a magánszektor szinte bármelyik szereplője elkövethet korrupciót, elengedhetetlen, hogy átlátható módon működjenek.

Korrupcióra sajnos bárhol könnyen találunk példát a világban. A korrupció minden országban probléma, de a fejlődő országok szenvednek tőle leginkább. A Magyarországon és Szlovéniában lezajlott politikai és gazdasági rendszerváltás széleskörű korrupciót hozott magával. A források hiánya vagy rossz elosztása, a túl bürokratikus jogrendszer és közigazgatási rendszer, valamint a kölcsönös szívettségű kapcsolati rendszerek mindkét országban a korrupció melegágyává váltak. A társadalom jelentős változásokon ment át, ez pedig aláásta a bevett viselkedési normákat (anómia) és megerősítette a korrupció irányába mutató tendenciákat. Egyes ágazatokban a tervgazdaság és a liberális piac közötti átmenet megváltoztatta a korrupt viselkedés alapvető szerkezetét. A szocializmust meghatározó hiánygazdaságban a korrupció a vásárlótól az eladó felé irányult, mivel a vásárlók szerették volna megszerezni a szűkén lévő árukat és a szolgáltatásokat (minőségi ételeket és importtermékeket). A rendszerváltás után számos ágazatban (üzleti szektor, közszerződések, stb.) a korrupció iránya az eladótól (vállalkozó) indul a vásárló (ügyfél) felé. A számonkérhetőség, integritás és az átláthatóság hiánya a köz- és a magánszektor döntéshozóinak esetében aláássa a jogállamiság alapjait, illetve a közintézményekbe vetett bizalmat. Az emberek jobban érzékelik a korrupció je-

lenlétét és az életminőségükre gyakorolt negatív hatását.

Országsajátosságok - Szlovénia

A korrupciót "rendszer szintűként" azonosították Szlovéniában. "Az állam és a rendszer foglyul ejtése" aláássa a jogállamiságot, valamint az intézményekbe, a köz- és a magánszektorba vetett közbizalmat. Olyan intézmények, mint a Korrupció megelőzési Bizottság, a Számvevőszék, az információs biztos, a közbeszerzési eljárásokat felügyelő Nemzeti Felügyeleti Bizottság és a Nemzeti Nyomozó Iroda az elmúlt két évben jelentős előrelépéseket tettek munkájuk terén, illetve a nyomozó hatóságokkal és a bíróságokkal folytatott együttműködésük során annak érdekében, hogy a korrupció és a gazdasági bűncselekmények elleni küzdelem hatékonyabb legyen, mivel a korrupció az alacsony versenyképesség egyik legfőbb oka Szlovéniában. A hatékonyabb kontrolrendszer, valamint a 2010-ben elfogadott és 2011-ben módosított, a Korrupció megelőzéséről és integritásról szóló törvény hatékony végrehajtása nagyobb fokú tudatossághoz és több vizsgálathoz vezetett, bár még mindig kevés a jogerős ítélet. A Büntető Törvénykönyv nyolc különböző típusú korrupcióhoz kapcsolódó bűncselekményt határoz meg, ebből egy büntethető börtönbüntetéssel.

Közvéleménykutatások szerint a szlovének majd 95%-a a korrupciót súlyos problémának tartja, valamint több mint háromnegyedik úgy véli, hogy a politikusok és a politikai pártok a legkorruptabbak, őket követik a közbeszerzési eljárásokért, építési engedélyekért felelős hivatalnokok, illetve az egészségügyi szektorban dolgozók.

Nem bíznak sem a rendszerben, sem pedig abban, hogy a kormány hatékonyan lenne képes fellépni a problémák ellen. A köz- és a magánszektor közötti szoros kapcsolatok illegális kampány- és pártfinanszírozáshoz vezetnek, ez pedig átláthatatlan és tiltott közbeszerzési eljárásokat és koncessziós pályázatokat eredményez. Szlovénia nagy kihívások előtt áll az összeférhetlenségi szabályok, az átláthatatlan közbeszerzési eljárások terén, különösen helyi szinten, 211 önkormányzatban.

Országsajátosságok - Magyarország

A korrupció leggyakoribb formái Magyarországon leginkább igazgatási jellegűek, illetve a politikai és gazdasági érdekek összefonódásából származnak. A közegészségügyi rendszerben az államilag alkalmazott orvosok többsége az állami kórházak felszerelését és épületeit használja magánrendelése során. A megkérdezettek 77%-a gondolta "tipikusnak", hogy a betegek hálapénzt (paraszolvenciát) vagy borralalót adnak a kórházi orvosoknak olyan szolgáltatásokért, amelyekre jogosultak, illetve az esetek többségében ezt a lépést sem az orvosok, sem pedig a betegek nem látják jogszerűtlennek, valamint a hatóságok sem fogantatosítanak korrupció ellenes intézkedéseket ezen a területen. A rendőröket (különösen a közlekedésfelügyelet, az adócsalások és a drogok területén), illetve vám- és pénzügyőröket gyakran hozzák kapcsolatba korrupt viselkedéssel. A válaszadók 39%-a tekinti elfogadott gyakorlatnak, hogy vesztegetéssel elkerülhető a közlekedési kihágások miatt kivetett bírság, 28% gondolja, hogy "tipikus" pluszösszeget fizetni az áruk exportálásakor vagy importálásakor. Gyakori, hogy a föld-

hivatalban kenőpénzzel gyorsítják fel a bejegyzési eljárást, és hasonlóan tesznek az engedélyező hatóságok esetében, különösen az építésigazgatásban.

A pártok, politikusok és polgármesterek korrupciós ügyeiről szintén számos jelentés érkezik. Különböző kutatások mutattak rá illegális kampány- és politikai pártfinanszírozásra utaló bizonyítékokra. A megszerzett támogatásokért cserébe a megválasztott pártok az "adományozókat" kedvező kormányzati döntésekkel és állami szerződésekkel látják el. A privatizációs eljárásokkal, koncessziókkal, valamint a közbeszerzési eljárásokkal kapcsolatban gyakran kerülnek átláthatatlan megoldások és visszasságok nyilvánosságra, és aggodalomra okot, hogy amikor a pártokhoz közelálló cégek nyernek el pályázatokat és szerződéseket, a közpénzeket végső soron a politikai pártok támogatására fordítják.

Igazságszolgáltatás

A Transparency International egy átfogó elemzés keretében tekintette át az állami intézmények átláthatóságát és számonkérhetőségét. A Nemzeti Integritás Rendszerről készült tanulmány, amely széleskörű áttekintést nyújt a köz- és a magánszektor feladatairól és szerkezetéről, arra a következtetésre jutott, hogy az igazságszolgáltatási rendszer működése Magyarországon nem egységes, és sok tekintetben nem is hatékony. A bíróságok és az ügyészség működése nem átlátható, számonkérhetőségük kikényszerítésére nem áll rendelkezésre eszköz, a jelenlegi szabályozás és az igazgatás szerkezete miatt. A kutatók által feltárt problémák orvoslása érdekében sürgősen szervezeti reformokra van szükség.

Az 1997-es igazságszolgáltatási reform még nemzetközi összehasonlításban is

példátlan szintű függetlenséget biztosított a bíróságok számára. A reformcsomag értékelése azt mutatta, hogy bár a függetlenséget megteremtették, a számonkérhetőség és az átláthatóság garanciái hiányoztak, ez pedig fokozta a visszaélések kockázatát. A probléma jól ismert a szilárd demokráciákban is, a bíróságok hatékonyságának garanciájaként szavatolt függetlenség, valamint a bíróságok hatékonysága között állandó a feszültség. Ez a rendszer évekig működött, manapság pedig Magyarországon az ügyészség függetlenségének a térnyerése tapasztalható, amely olyan hatalmi ággá növi ki magát, amelynek senki sem tudja számon kérni az intézkedéseit és a funkcióit.

A Nemzeti Integritás Tanulmány alapján Szlovéniában a végrehajtó hatalom és a korrupcióval foglalkozó ügyészségi szervek feletti bírósági ellenőrzés igen gyenge. Úgy tűnik, hogy az igazságszolgáltatás csak az utóbbi időben kezdett reformokba, amelyeknek célja a korrupcióhoz kapcsolódó büntetőügyekben történő döntések hatékonyságának növelése. Az élet-hosszig tartó kinevezések eltörlését is kezdeményezték, ez pedig erőteljesen növelné a politika (közvetlen) befolyását az igazságszolgáltatásra. A bírósági rendszernek több pénzügyi forrásra van szüksége a zavartalan működéshez. Integritás tanfolyamokat kell összeállítani, valamint a leendő bírák számára megfelelő tananyagot kell megalkotni.

Üzleti szektor

A korrupció számos fejlődő országban a politikai és gazdasági hanyatlás egyik legfőbb oka. A korrupció gátolja a piacok fejlődését, elűzi a befektetéseket, növeli az üzletkötések költségeit és aláássa jogállamiságot. Egyértelművé vált, hogy a korrupció elleni küzdelemre nagyobb

szükség van, mint valaha, mivel a Világbank becslése szerint a korrupcióból származó pénzek áramlása világszinten túllépte az évi 1000 milliárd amerikai dollárt. A korrupcióval kapcsolatos közvélekedés változóban van, az üzleti közösség egyre jelentősebb erőfeszítéseket tesz a korrupció elleni küzdelemhez kapcsolódó tevékenységek és az átláthatósági intézkedések megvalósítása terén. Szlovéniában a bankszektor, amelyben a cégek egészben vagy részben állami kézben vannak, hordoz magában súlyos korrupciós kockázatokat, míg a közbeszerzési eljárások szintén nem átláthatók.

Párt- és kampányfinanszírozás

Mind a szlovén, mind a magyar Nemzeti Integritás Rendszer elemzése rámutatott, hogy a jelenlegi szabályozás nem hatékony, a végrehajtásának ellenőrzését segítő eszközök teljesen hiányoznak. Az alábbiakban a két országban működő rendszert mutatjuk be dióhéjban.

Magyarország

A párt- és kampányfinanszírozás szabályozórendszerének hiányosságai lehetetlenné teszik annak visszakövetését, hogy a politikai szereplők által felhasznált pénzek honnan származnak. Az a jogszabály, amely ilyen mértékben működés-képtelen, csupán a korrupct ügyletekben résztvevők jogtalan bevételeinek tisztára mosását segíti elő. Ráadásul egy ilyen jogszabályi keret és a végrehajtás hiánya gyakorlatilag kifogást jelent a magyar állampolgárok számára mindennapi korrupct cselekményeik elkövetésére.

A hatályos jogszabályi rendszer, amely 1997-ben lépett hatályba, működés-képtelennek bizonyult. A törvény alapján a pártok 1 millió forintot költhetnek

képviselőjelöltjeikre a kampányidőszakban, ez összesen 386 millió forintot jelent. A pártok már az 1994-es választások után 500-700 millió forintos kampányköltségeket jeleztek, ezért levonható a következtetés, hogy a jogszabályban megállapított költési határ túl alacsony. A kampánymonitor becslése szerint a pártok az előírtnál háromszor többet költenek. Ugyanakkor, az a tény, hogy nem ismerjük a pártfinanszírozás forrásait még a túlköltekezésnél is nagyobb probléma. A kampányok során átláthatatlanul elköltött pénz csupán egy része a kampányfinanszírozási láncban résztvevő embereket gazdaggá tévő összegeknek.

A hatályban lévő törvény nem hatékony, mivel nem kötelezi a pártokat, hogy kampánybevételeiket és kiadásait átláthatóvá és számonkérhetővé tegyék. A pártoknak nem kell részletes jelentést készíteniük az éves költségvetésükről, a teljes kampányt "politikai tevékenységként" tüntethetik fel. Az Állami Számvevőszék ellenőrzi ezeket a beszámolókat, bár ez csupán formális, mivel a valódi költést nem vizsgálja.

A kampány tisztaságával kapcsolatban egyéni képviselők indítványára nemrégiben fogadtak el új törvényt. A törvény megalkotásának folyamata során a társadalmi vita és a szakértők megkérdezése elmaradt. A végeredmény így egy megkérdőjelezhető jogszabály lett, amely a kampányfinanszírozást egyrészt még átláthatatlanabbá és egyben képmutatóvá teszi, másrészt pedig hiányoznak a szigorúbb nyilvánosságra hozatalra vonatkozó kötelezettségek, illetve figyelmen kívül hagyja a hatékony végrehajtást. Ennek eredményeként a kampánykorrupct kockázata továbbra is fennáll.

Szlovénia

Az átláthatóság hiánya a politikai pártok és választási kampányok finanszírozásában az egyik legnagyobb probléma Szlovéniában. A szlovén politikai pártok három jelentős hiányossággal küzdenek a politikafinanszírozás terén: hibás szabályozás, gyenge, sikertelen ellenőrzés, valamint az információkhoz való hozzáférés hiánya.

Különösen az a törvényi rendelkezés jelent problémát, amely meggátolja a teljes átláthatóságot, mivel a pártok meglehetősen nagy pénzüsszegeket képesek mozgósítani, amiről a közvéleménynek nincsen tudomása. Ráadásul az ország más jogszabályok megsértése miatt sem szab ki büntetéseket, pl. az engedélyezett támogatásoknál nagyobb összegek elfogadása esetén (az adományok meghaladják a havi átlagkereset tízszeresét). Ha az állam a törvényt

megszegő pártokra a minimumbüntetést szabná ki, legalább 161.850 eurót kellene fizetniük, de az összeg akár a megengedett maximális 813.150 euró is lehet.

A TI Szlovénia az átfogó nemzetközi kutatómódszertan, a CRINIS keretein belül vizsgálja a politikai pártok és kampányok finanszírozásának korrupciós kockázatait. A politikai finanszírozás elemzése (jogalkotás és gyakorlat) Szlovéniában felöleli a politikai pártok és választási kampányok finanszírozására vonatkozó szabályozás értékelését, a nyilvánosságra hozatallal és az ellenőrzéssel kapcsolatos bevett gyakorlatok vizsgálatát, valamint az érintettek megkérdezését, mindezek alapján pedig a rendszer erősségeinek és gyengeségeinek felmérését. A politikai finanszírozási rendszerekben az átlátható gyakorlat megteremtése elengedhetetlen a politikusok számonkérhetőségéhez.

2. FEJEZET

Mit tehetünk a korrupció ellen?

Az alapok

Rendkívül fontos megérteni, hogy minden egyes személy, függetlenül életkorától, iskolai végzettségétől, anyagi vagy társadalmi háttérétől, joga, lehetősége, valamint egyben a polgári kötelessége a korrupció ellen fellépni. Az alábbiakban olyan példákat mutatunk be, amelyek alapján a diákok felelősségteljes felnőttként léphetnek fel.

Mindig cselekedj etikusan és becsületesen!

Mindig kérj számlát!

Ilyen esetben biztos lehetsz abban, hogy a szolgáltatást nyújtó is befizeti az adót, vagyis azt a pénzt, amiből a közös javakat tartjuk fenn.

Ne fizess kenőpénzt!

Ha kenőpénzt fizetsz, olyan előnyt vásárolsz, amely nem csupán etikátlan, de jogellenes is. Még rosszabb, ha ez az előny jól is látható. Ebben az esetben azok, akik hozzád képest hátrányos helyzetbe kerültek, joggal dühösek lesznek. Ez jogszabályszegés és sokévnyi börtönnel büntetendő.

Ne fogadj el kenőpénzt!

Ha így teszel, pillanatnyi előnyért (pénz, pozíció, stb.) bocsátod vásárba az integritásod és a megbízhatóságodat. Aki így tesz, könnyen bajba kerül.

Adj hírt minden lehetséges és már megtörtént korrupciós esetről!

Ha így teszel, becsületes állampolgárként megvéded és elősegíted az országod integritását. Számos úton tehetsz névtelen bejelentést:

- **Magyarországon:** írd az esetről a **jogsegely@transparency.hu** címre vagy töltsd fel a bejelentést a **http://merjtenni.hu** honlapra
- **Szlovéniában:** írd az esetről az **info@integriteta.si** címre vagy töltsd fel a bejelentést a **https://www.kpk-rs.si/sl/nadzor-in-preiskave/prijava-suma-korupcije-in-drugih-nepravilnosti** honlapra

Kérj közérdekű információkat!

Ha az információk megismerhetők, várható, hogy az általad és a szüleid által befizetett összes adót etikusan és helyesen költik el. Ha egy bármilyen okból közérdekű döntést

MEGJEGYZÉS AZ OKTATÓK SZÁMÁRA:

a következő oldalakon megpróbálunk egységesen elfogadott etikai tanácsokat adni. Amikor ezekről esik szó, kérjük, konkrét példák gyűjtésével és beszélgetéssel mélyedjenek el a témában!

titokban hoznak meg, tudnod kell, hogy korrupciónak is köze volt a folyamathoz.

Kísérd figyelemmel a környezetekben a közbeszerzési pályázatokat!

A közbeszerzési eljárásokat az adódból fizetik, ezért ugyanazzal a gondossággal és odafigyeléssel tekints rájuk, mintha ez a pénz még mindig a zsebedben lenne.

Segíts a szüleidnek közérdekű bejelentést tenni (vagy legalább magyarázd el nekik, hogy mi is ez)!

A közérdekű bejelentők központi szerepet játszanak a korrupció, csalás és pazarlás felfedésében, illetve olyan katasztrófák megelőzésében, amik hanyagság vagy visszaélések miatt keletkeznek. Azok a hivatalnokok vagy üzleti szektorban dolgozók, akik a visszaélésekről hírt adnak, életeket és javakat menthetnek meg, ahogyan ez annak az orvosnak az esetében is történt, aki a jelezte a madár-influenza járvány kitörését Kínában. Ha a bejelentéseket nem vagy csak hiányosan vizsgálják ki, ahogyan ez a Madoff piramisjáték-botrány esetében történt az USA-ban, a befektetőknek milliókba kerülhet.

A közérdekű bejelentés meghatározása

Whistleblowing, avagy közérdekű bejelentés: egy szervezet keretein belül elkövetett visszaéléssel vagy annak kockázatával kapcsolatos információ felfedése olyan személyek vagy intézmények számára, amelyekről vélhető, hogy intézkedni tudnak az ügyben. Ez a meghatározás TI „A vészharang még hangosabb kongatása – A közérdekű bejelentők védelmének növelése az Európai Unióban” elnevezésű projektjének keretében született.

A legtöbb esetben a közérdekű bejelentők rendkívüli személyes kockázatnak teszik ki magukat a társadalom védelme érdekében. Jogi, szervezeti és kulturális összefüggések miatt az alkalmazottak gyakran elbátortalanodnak és nem fedik fel, amit a visszaélésekről tudnak. A közérdekű bejelentők súlyosan hátrányos helyzetbe kerülhetnek a lépéseik miatt, munkahelyükön megtorlás és elbocsátás, pszichológiai károk és fizikai bántalmazás is fenyegetheti őket. Védelemre van szükségük ahhoz, hogy megszólalhassanak, illetve hatékony és szavahihető vizsgálati mechanizmusoknak kell garantálniuk a bejelentések megfelelő kivizsgálását.

Magyarországon a közérdekű bejelentésekről szóló jogszabályok végrehajtását súlyos hiányosságok jellemzik. Bár külön törvény szól a tisztességes eljárások elősegítéséről és a közérdekű bejelentők védelméről a közügyek során, a kormány nem hozta létre a törvény által előírt, kifejezetten a közérdekű bejelentők védelmére szolgáló intézményt. A jelenleg körvonalazódó új jogszabállyal a kormány leginkább csupán egy feladatot szeretne kipipálni, figyelmen kívül hagyja a bejelentők valódi szükségleteit, mivel több hivatalnoki együttérzést ajánl, mint kézzelfogható segítséget. A kormányzati elhivatottság e tekintetben nem tűnik többnek szóközi fogásnál.

Szlovéniában nincs kifejezetten a közérdekű bejelentők védelméről szóló törvény, mivel az integritásról és korrupció-megelőzésről szóló törvény külön fejezetben rendelkezik a közérdekű bejelentők általános (országos szintű) védelméről.

3. FEJEZET

Korrupció és közbeszerzés

A TI Szlovénia és a TI Magyarország a politika, illetve a köz- és a magánszektor közötti szoros kapcsolatrendszer miatt mindkét országban egyaránt jelentős korrupciós kockázatnak tartja a közbeszerzési rendszert. Szlovéniában az éves nemzeti összjövedelem 6,1%-át, míg Magyarországon az 5,66%-át költik el közbeszerzési eljárások keretében. Szlovéniában a közbeszerzési eljárások tisztasága jelentős korrupciós kockázatnak van kitéve a köz- és az üzleti szektor közötti szoros kapcsolatok miatt. Mind a TI Szlovénia, mind pedig a TI Magyarország nyomon követi a közbeszerzési eljárásokra vonatkozó jogszabályi változásokat és felhívják a figyelmet erre a kérdésre. Az üzleti szektort terhelő óriási adminisztrációs teher szintén jelentős korrupciós kockázatot jelent. Általános becslések szerint az Európai Unió a közbeszerzések értékének 40%-át veszíti el korrupció miatt.

Mi az adó és ki fizeti meg?

Az adó, beleértve a vámokat, olyan rendszeres pénzügyi teher vagy más hozzájárulás, amit az egyes állampolgároknak és jogi személyeknek, így cégeknek vagy alapítványoknak az állam vagy a helyi önkormányzatok vetnek ki. Mindenkinek kell adókat fizetnie, hogy az ország egésze számára fontos dolgokat finanszírozni lehessen. Te diákként szintén fizetsz adót, például amikor megveszed a kedvenc könyvedet - általános forgalmi adót (ÁFA) fizetsz, ami a tanárod egyik pénzügyi forrásául szolgál majd.

Mi történik az adókkal?

Az adó legfontosabb feladata, hogy fedezze a helyi és a központi kormányzat, illetve a közintézmények kiadásait, megőrzi az egyensúlyt a közpénzügyek terén, miközben elősegíti az állam feladatainak végrehajtását.

Mik a közpénzek és honnan származnak?

A kormányzat pénze a kivetett adókból származik. Felhasználásuknak számonkérhetőnek és átláthatónak kell lennie. Ki határozza meg, hogy hová kerül a pénz? Emberek egy csoportja: a kormány, önkormányzatok, hatóságok eltérő nagyságú hatáskörökkel vagy egy erre meghatalmazott intézmény.

MEGJEGYZÉS AZ OKTATÓK SZÁMÁRA:

az alábbiakban az összes lehetséges kérdésre megpróbálunk válaszolni a témával kapcsolatban. Amikor erről beszélgetnek, kérjük, tegye fel a címkékben található kérdéseket. Ha válasz nem kielégítő, kérjük, a leírtak szerint magyarázza el és mindig említse példát is! Ha még életszerűbb példát tud említeni, kérjük, változtassa meg a leírtakat!

Mi a közbeszerzés?

A közpénzeket felhasználó intézmények javakat és szolgáltatásokat szerezhetnek be meghatározott eljárások és szabályok keretében. Mindenkinek érdeke, hogy a nemzeti költségvetés a lehető legkisebb összeget fizesse ugyanazokért a javakért vagy szolgáltatásokért. A versenynek tisztának kell lennie! Ez a lényeg. Például ha az iskolának krétát kell beszereznie az egész tanévre, nagyon fontos, hogy olyan céget találjon, ami a legalacsonyabb áron ugyanolyan minőségi krétával tudja ellátni.

Miért fontos a verseny?

Ha nincs verseny, senki nem lehet biztos abban, hogy nem befolyásolta az eljárást korrupció. Nézzük a krétás példát: ha nincs tisztességes és átlátható verseny, az igazgató megkérhet egy barátot, hogy lássa el krétával az iskolát egy meghatározott extra összegért cserébe. Ezt az extra pénzt a későbbiekben megoszthatják egymás között.

Hogyan biztosíthatjuk a versenyt?

A rövid válasz: átláthatósággal. Az eljárás minden elemének átláthatónak kell lennie, hogy minden szolgáltató egyenlően versenyezhesen, és más érintettek ellenőrizhessék a folyamatot. A krétás példát nézve: az ajánlatkérésnek egyértelműnek és pontosnak, valamint széles körben megismerhetőnek kell lennie, megfelelő időnek kell rendelkezésre

állnia, hogy mindenki elolvashassa a kiírást és megírhatta az ajánlatot. A döntés folyamatának már előre egyértelműnek kell lennie (részletes pontozó táblázat), a döntést pedig megfelelő indoklással együtt kell nyilvánosságra hozni (ki nyert, ki veszített és mi ennek az oka).

Milyen összefüggés lehet a korrupció és a közbeszerzés között?

Számos tanulmány mutat rá, hogy az összes közbeszerzési eljárás kb. 65-75%-a fertőzött korrupcióval. A korrupció 25%-kal növeli meg a közbeszerzési költségeket. Nézzük a krétás példát: egyértelmű, tisztességes és átlátható verseny nélkül az iskolád 25%-kal drágábban fogja megvásárolni a krétát, vagy, ha az iskolának csak meghatározott összeg áll rendelkezésére, negyedével kevesebb krétát tud majd vásárolni.

Miért fontos a közbeszerzési eljárást szabályozni?

A közpénzek ésszerű és hatékony felhasználása és nyilvános ellenőrizhetőségének megteremtése, továbbá a közbeszerzések során a verseny tisztaságának biztosítása érdekében.

Találd ki, hogy mennyi pénzt költenek az országok közbeszerzési eljárások során évente?

Magyarország: a nemzeti összjövedelem 5,66%-át költik el közbeszerzési eljárások keretében évente. A magyar bruttó hazai

termék (GDP) átlagosan 26-28 milliárd forint évente. Ez azt jelenti, hogy kb. 1500 milliárd forintot használnak fel állami szerződések keretében. Ez az összeg 750 vadonatúj, gyakorlómedencével és tornateremmel tökéletesen felszerelt iskolának felel meg.

Szlovénia: 2011-ben a nemzeti bevétel 6,1%-át költötték el közbeszerzések során. 2011-ben a bruttó hazai termék 35.670 milliárd euró volt.

Mi az Integritási Megállapodás?

Az Integritási Megállapodás egy olyan polgári jogi szerződés, amelyet minden

egy eljárás esetében aláír az ajánlatkérő és az ajánlattevő. Az önkéntes egyezség értelmében a felek tartózkodnak a korrupció minden típusától, valamint nyilvánosságra hozzák az összes lehetséges információt a teljes közbeszerzési eljárás során.

Vegyük ismét a krétás példát! Az iskola és az ajánlattevők aláírnak egy szerződést, amely szerint a közbeszerzési eljárás és a közös munkájuk alatt keletkező összes részletet (például darabár, szállítási költség, az iskolában havonta/hetente elhasznált mennyiség, stb.) nyilvánosságra hozzák.

4. FEJEZET

Választások és demokrácia

A párt- és kampányfinanszírozással kapcsolatos problémák megértéséhez elengedhetetlen, hogy a demokratikus választások alapjait is megértsük. Bár ez nem kapcsolódik közvetlenül a témánkhoz, és a legtöbb kérdés előkerül az állampolgári ismeretek órán, fontos, hogy beszéljünk ezekről a kérdésekről.

Mi a különbség a közvetlen és közvetett demokrácia között?

Közvetlen demokrácia:

A közvetlen részvételen alapuló demokráciákban a közösség minden tagja személyesen vehet részt a közügyekkel kapcsolatos döntéshozatalban. Ilyen például a törvényhozás megválasztása Szlovéniában és Magyarországon.

Közvetett demokrácia:

A közvetett vagy képvisleti demokráciákban az emberek által megválasztott képviselők döntenek meghatározott közügyekben, ez a hatáskör jogszabályokra korlátozódik (alkotmány, törvények, szerződések). Szlovéniában például a bírakat a Nemzetgyűlés képviselői választják, akiket

MEGJEGYZÉS AZ OKTATÓK SZÁMÁRA:

az alábbiakban az összes lehetséges kérdésre megpróbálunk válaszolni a témával kapcsolatban. Amikor erről beszélgetnek, kérjük, tegye fel a címben található kérdéseket. Ha válasz nem kielégítő, kérjük, a leírtak szerint adjon magyarázatot és mindig említsen példát is! Ha még életszerűbb példát tud említeni, kérjük, változtassa meg a leírtakat!

pedig állampolgárok közvetlen választások útján választanak. Magyarországon az Országgyűlés képviseli a nemzeti szuverenitást és alkotja a jogszabályok többségét. Például az általános választások során megválasztott képviselők választják meg a bíróság vezetőjét, a legfőbb ügyészt, az ombudsmant, valamint az alkotmánybírakat.

Mi az a választás?

Egy olyan döntéshozó eljárás, amelynek során az állampolgárok arról döntenek,

hogyan viseljen közhivatali. A képviselői demokráciákban a törvényhozó hatalmat képviselő intézmény tagjait általában ezen az úton választják meg négyévenként. Manapság a választások a demokrácia alapját jelentik. A demokrácia kifejezés szó szerint az emberek uralmát jelenti. A demokrácia lényege, hogy a közösség minden arra jogosult tagja részt vehet a közösségi döntések meghozatalában. Egy működő demokráciában a hatalmi ágak elválasztása szintén alapvető. A hatalommal való visszaélés intézményesített akadálya, a demokratikus hatalomgyakorlás és a demokratikus intézmények fontos biztosítéka. A gyakorlatban azt jelenti, hogy a törvényhozó (parlament, helyi hatóságok), a végrehajtó (kormány, helyi önkormányzatok) és az igazságszolgáltató (alkotmánybíróság, bírósági intézmények és az ügyészség) hatalmat a hatáskörök, intézmények és a személyes szempontok alapján el kell választani egymástól.

Mi a választási rendszer?

A választási rendszer eredményeként a leadott szavazatok parlamenti helyekké alakulnak át. Olyan szabályok rendszere, amelyek meghatározzák, hogy kik és hogyan vehetnek részt a választáson. A gyakorlatban arányos, többségi és vegyes/kombinált választási rendszerek számos típusa ismert.

A szlovén arányos választási rendszer már hosszabb ideje viták középpontjában áll, mivel egyes vélemények szerint a választóknak nincsen döntő befolyásuk a képviselői helyek elosztására. Számos szakértő egy másik kombinált rendszer bevezetése mellett van.

Magyarországon a korábbi arányos választási rendszert hasonló kritikákkal illették, mint a szlovén rendszert. A néhány évvel ezelőtt bevezetett választási rendszert először a jövőre esedékes választáson fogják alkalmazni. Az új rendszer (2014-től) egyfordulós szavazáson alapul, az a jelölt, akire a legtöbb szavazatot adták le, megnyeri a mandátumot. Az ellenzéki pártok erősen kritizálják az új rendszert, mivel véleményük szerint ezáltal a kormánypártok kerülnek előnyös helyzetbe, miközben a kis pártok hátrányt szenvednek.

Milyen választásokról hallottál?

Országgyűlési választások – amikor az emberek a törvényhozó gyűlés összetételéről és arról döntenek, hogy a pártok milyen arányban kapjanak helyeket a parlamentben. Ennek a választásnak a végén derül ki, hogy melyik párt (vagy koalíció) a legnagyobb és alakíthat kormányt.

Helyi/önkormányzati választások – amikor az emberek a helyi önkormányzati testület összetételéről döntenek. Számos esetben az emberek független jelöltekről döntenek, akik nem tartoznak egyik párthoz sem. Ennek a választásnak a végén derül ki, hogy ki lesz a polgármester és a helyi képviselők.

Európai parlamenti választás – amikor az emberek eltérő pártok listáira szavaznak. Ennek a választásnak a végén derül ki, hogy melyik párt küldhet képviselőket Strasbourgba, az Európai Parlamentbe.

Népszavazás – amikor az emberek meghatározott kérdésekről vagy arról döntenek, hogy a kormány foglalkozzon bizonyos ügyekkel. Például 2003-ban

Szlovéniában és Magyarországon is népszavazás útján döntöttek az EU csatlakozásról.

Mikor tartják a választásokat?

Magyarországon és Szlovéniában is négyévente tartanak választásokat. Az európai parlamenti képviselőket ötévente választják.

Ki kire szavazhat?

Magyarország: minden magyar állampolgár, aki elmúlt 18 éves, szavazati joggal rendelkezik, valamint országgyűlési, helyi önkormányzati és európai parlamenti képviselővé, illetve polgármesterré választható. Azok a személyek, akiket súlyos bűncselekmény elkövetése miatt börtönbüntetésre ítélték, vagy akinek szellemi fogyatékoságát hivatalosan állapították meg, nem választhat és nem választható.

A határon túli szavazóknak Magyarországon regisztrálniuk kell magukat a választási jegyzékben, ezután postai úton vagy a helyi konzulátuson adhatják le a szavazatukat. A 2013. április 8-án

elfogadott választási eljárásról szóló törvény kimondja, hogy kizárólag a nem az országban élő magyar állampolgárok szavazhatnak postai úton, de nem rendelkezik arról, hogy a visszaélések megelőzése érdekében hogyan azonosíthatók egyértelműen. Csupán annyit tudunk róluk, hogy külföldön kell élniük és regisztrálniuk kell a választási jegyzékbe. Így meglehetősen nő a csalás lehetősége. A kettős magyar állampolgársággal rendelkező külföldön élő magyarok csak a konzulátusokon és a nagykövetségeken szavazhatnak. Ezt a szabályt gyakran bírálják, mert a lehetséges szavazókat távol tarthatja a szavazástól, mivel olyan (távolabbi) helyeken is élhetnek, ahol nincsen szavazóhelyiség.

Szlovénia: minden szlovén állampolgár, aki elmúlt 18 éves szavazati joggal rendelkezik és a nemzetgyűlési, helyi önkormányzati vagy európai parlamenti képviselővé, illetve polgármesterré választható. Azok a szellemileg, vagy más okból kifolyólag fogyatékos személyek, akik fogyatékoságuk miatt nem tudják felfogni a választás jelentőségét, célját és következményeit, nem választhatnak és nem választhatók.

5. FEJEZET

Párt- és kampányfinanszírozás

A párt- és kampányfinanszírozás a rendszerváltás óta mindkét országban problémának minősül. A pártok mindkét országban többszörösen túllépi a törvény által engedélyezett összegeket, beszámolóik pedig csupán formálisak. A szabályok megismerése, valamint annak megértése érdekében, hogy a pártok hogyan hájgák át a szabályokat, alább található néhány kérdés és válasz.

Miért kellene a kampányok? Miért kampányolnak a pártok?

Fontos, hogy az adófizetők tudják, hogy kikre adják le a szavazatukat, mely országgyűlési képviselőket kívánják a társadalom szócsövénévé tenni. A képviselők képviselnek bennünket. A pártoknak be kell mutatniuk a programjukat az embereknek. Vonzónak és meggyőzőnek kell lenniük, hogy az emberek rájuk szavazzanak. A cél a tájékoztatás és a meggyőzés. Ezért van szükség a kampányokra!

Miért fontos a tiszta és átlátható kampányszabályozás?

Ha a kampány valódi költségei titokban maradnak, a cégek és vállalatok gond nélkül támogathatják egy vagy több párt kampányát a háttérből. Ezek a homályos támogatók cserébe állami szerződéseket és egyéb megbízásokat várhatnak hálaként, így jutalmazva azokat a korábbi szolgálataikat, amivel az érintett pártot segítették. Emiatt kell kiderítenünk, hogy

mely üzleti csoportok és cégek támogatják a pártok kampányait, mert csak így látható, hogy ezek a pártok vajon meghatározott cégeknek kedveznek-e inkább.

Kampányidőszak: a választást megelőző 50 nap Magyarországon és 30 nap Szlovéniában.

(Hogy a kampányokat a kampányidőszakot megelőzően miből finanszírozzák, rejtély marad...)

Magyarországon a választási eljárásról szóló törvény, Szlovéniában pedig a választásról és népszavazásról szóló törvény rendelkezik csupán a pártok és jelöltjeik kampánytevékenységeiről. Szintén jelentős kihívásnak minősülnek azok a homályos kampánypénzek, amelyek olyan

MEGJEGYZÉS AZ OKTATÓK SZÁMÁRA:

az alábbiakban az összes lehetséges kérdésre megpróbálunk választ adni a témával kapcsolatban. Amikor erről beszélgetnek, kérjük, tegye fel a címeiben található kérdéseket. Ha válasz nem kielégítő, kérjük, a leírtak szerint adjon magyarázatot és mindig említsen példát is! Amikor a különböző dolgokra elköltött pénzekről esik szó, kérjük, próbálja meg ezt a diákok számára könnyen érthető dologgal összehasonlítani. Például 2-4 millió euró egy vadonatúj focipályát jelentene az iskolánk számára.

korrupt forrásokból származnak, amelyek álcivil szervezetekhez kapcsolódnak. Ezek valójában olyan politikai pártokkal állnak szoros kapcsolatban, amelyeket elhivatottan támogatnak.

Melyek a rendelkezésre álló kampányeszközök?

- televíziós hirdetések
- rádiós hirdetések
- nyomtatott média (újságok, hetilapok, magazinok, stb.)
- internetes média (honlapok, bannerek, közösségi média, stb.)
- hirdetőtáblák
- brosúrák és kiadványok
- események (sajtótájékoztatók, konferenciák, fogadások, koncertek, stb.)

Mik a sajtóban megjelenő politikai hirdetésekre vonatkozó szabályok?

Azok a pártok, amelyek a sajtóban kívánnak hirdetni, ezt előre meghatározott árakon tehetik meg. Az új magyar törvény szerint a hirdetések az elektronikus médiában ingyenesek.

A hirdetőtáblák Magyarországon nincsenek szabályozva, holott a legtöbb pénzt ezekre a hirdetésekre költik. Bár Szlovéniában szabályozzák, hogy mennyi pénz költhető

hirdetőtáblákra, ennek ellenőrzése a gyakorlatban nem működik, így nem tudjuk, hogy az egyes képviselőjelöltek hány hirdetőtáblát használtak kampányuk során, egy hirdetőtábla valójában mennyibe került, stb. Eddig senki sem ellenőrizte választásokat megfigyelés formájában Szlovéniában. A televíziós politikai hirdetések ingyenesek minden szolgáltatónál.

Mennyibe kerül egy kampány?

Bár a legtöbb költség titokban marad, és a legtöbb esetben a politikai pártok még a valójában elköltött összegeket sem hozzák nyilvánosságra, a valós költségek mégis megbecsülhetők. A legutóbbi választásokat Magyarországon három civil szervezet kísérte figyelemmel (Eötvös Károly Közpolitikai Intézet, Freedom House Europe és a Transparency International Magyarország) egy kampányfigyelő program keretében. Ennek során megpróbálták kitalálni és összegyűjteni a pártok összes kiadását, majd összehasonlították a hivatalos adatokkal. További információk a www.kepmutato.hu honlapon található.

Mi a jelenlegi helyzet?

A pártok választási kampányaik során mindkét országban hajlamosak a törvény által megengedett összeg többszörösét elkölteni és formálisan bevallani.

Magyarország: törvény rendelkezik arról, hogy a pártok és a jelöltek hogyan számoljanak be a bevételeikről és a kiadásairól a kampány végeztével, ezt ki ellenőrzi és milyen eszközökkel, illetve mi történik, ha a pártok megszegik a törvényt. A költési határ képviselőnként 5 millió forint lesz, amelyből egymillió forintot az állam fog a jelölt számlájára utalni, míg a fennmaradó 4 millió forint jelentős részét a pártok jelöltjeik számának arányában kapják meg; minél több jelöltje van a pártnak, kampányköltségeinek

annál nagyobb részét fedezi az állam. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden 100 forintból 80 forint továbbra is rejtve marad!

Szlovénia: a politikai pártok és a választási kampányok finanszírozására ugyan vonatkoznak szabályok, de ezek rendkívül elégtelenül működnek és könnyedén figyelmen kívül hagyhatók. Az ellenőrzés elégtelen és alkalmatlan, a politikai pártok és a választási kampányszervezők beszámolóit nem fedik a valós helyzetet.

A Transparency álláspontja a választási és kampányfinanszírozásról:

A felügyelet, az átláthatóság és a szankciók hiánya mindkét országban súlyos problémát jelent a kampány- és pártfinanszírozási rendszerben. Magyarországon be kell vezetni a kampányszámlát, valamint meg kell erősíteni az Állami Számvevőszék szerepét. Az átlátható bevételeknek hozzáférhetőnek kell lenniük. A kampánytevékenységet a kampányidőszak előtt és után is szabályozni kell. A pártoknak és a jelölteknek minden bevételükről és kiadásukról be kell számolniuk a kampány során. Az őket segítő civil szervezeteknek hasonlóan kell eljárniuk. Ezt is megfelelően kell ellenőrizni. Szabálytalanságok esetén vizsgálatot kell indítani és szankciókat kell kiszabni.

6. FEJEZET

A győztes csapatok ötletei

Ez a kiadvány a "Fiatalok lendületben" című projekt keretében készült. A projekt során egyidejűleg folytattunk párbeszédet magyar és szlovén fiatalokkal, hogy megtudjuk, ők hogyan hívnák fel a figyelmet a korrupció témájára a saját közösségeikben. A program során nyílt pályázatot hirdettünk diákcsoportok számára mindkét ország iskoláiban. A feladat kihívásokkal teli volt: a pályázati kiírásban olyan kreatív csapatokat kerestünk, akik programjaikkal „fontosat tudtak tenni”. Mindkét országban számos nagyon alapos és jól előkészített pályázatot kaptunk. Az alábbiakban azokat mutatjuk be, amelyek készítői részt vettek a Budapesten és Ljubljanában megrendezett háromnapos tréningben, illetve a szlovén Portoroz városában tartott konferencián.

ELTE APÁCZAI CSERE JÁNOS GIMNÁZIUM, Budapest, Magyarország

- egy kreatív és interaktív tematikus hét megszervezése, amin a nyílt órák keretében több mint 600 diák vett részt
- amatőr kampányvideó készítése http://www.youtube.com/watch?v=e6tAjp_U-oM&feature=youtu.be
- pólótervező verseny
- flash mob szervezése; a diákok két tálat töltöttek meg, az egyiket piszkos, a másikat tiszta vízzel. A feladat szerint a piszkos vízben lévő műanyag pénzt kellett megtalálni és átrakni a tiszta vízzel teli tábla...

KLEBERSBERG KÖZÉPISKOLAI KOLLÉGIUM, Kaposvár, Magyarország

- pólótervező verseny
- rajz- és novellaíró verseny 12 magyar iskolában

- a legjobb pályázatok bemutatása kiállítás keretében

SZOMOLYAI DIÁKOK, Magyarország

- rövidfilm forgatása, amely arról szól, hogy miképpen befolyásolja a korrupció a mindennapi életet; a videó címe „Kié a fa?”

KALYI JAG ROMA NEMZETISÉGI SZAKISKOLA, SZAKKÖZÉPISKOLA ÉS ALAPFOKÚ MŰVÉSZETOKTATÁSI INTÉZMÉNY, Budapest, Magyarország

- filmforgatás Budapest forgalmas utcáin, amely során járókelőket kérdeztek a korrupcióval kapcsolatos tapasztalataikról: <http://www.youtube.com/watch?v=a17mb1XWxvg>
- nyílt iskolai vita szervezése a témáról
- szórólap nyomtatása az eseményről

GIMNAZIJA ŠENTVID, Szlovénia

- nyílt felmérés elkészítése a 2. és 3. osztályos diákok korrupcióval kapcsolatos vélekedéséről

- javaslat egy olyan honlapra, amelyen ötletek és kérdések oszthatók meg - <http://forum.sentvid.org/viewforum.php?f=2&sid=ca68469c673e6f2083a8ce101fa4d891>

- szlogenek kiválasztása és tollakra gravíroztatása
- iskolai fórum alapítása
- kerekasztal beszélgetések rendezése
- segédanyagok felhasználása a heti osztályfőnöki órákon 2013/2014-ben

Muraszombat, Szlovénia

- plakát- és szórólapsorozat készítése, amellyel az embereket utcai művészet (street art) formájában tájékoztatják a jelenségről
- a korrupcióról és hatásairól szóló zsebszótár készítése és terjesztése
- egy zenei CD elkészítése, amin olyan dalok szerepelnek, amelyek a korrupció következményeiről és a korrupciómentes viselkedés fontosságáról szólnak

7. FEJEZET

Játékok

A korrupcióról beszélni (vagy éppen tanítani) számos esetben nagyon nehéz. Ebben a fejezetben néhány játékot és feloldódást segítő, ún. icebreaker tevékenységet állítottunk össze a témáról való tanulás elősegítése érdekében.

Szerepjátékok

Útmutató:

A tevékenység bemutatását kezdje a diákok megkérdezésével arról, hogy játszottak-e már valaha szerepjátékot. Ha nem, magyarázza el nekik, hogy kapnak egy papírt, amin egy helyzet vagy egy név szerepel. Úgy kell "játszaniuk", mintha színészek lennének, de közben a saját kifejezéseiket és szavaikat használják. Bár a papírdarab kiindulópontot biztosít számukra a beszélgetéshez, úgy reagálhatnak, ahogyan a legmegfelelőbbnek látják.

Mindenki számára egyértelművé kell tenni, hogy nincsen rossz válasz vagy rossz szerepjáték, minden megközelítés és válasz hasznos és értékes.

Kérje meg a résztvevőket, hogy használják a testüket, mozdulataikat, illetve még a tekintetüket is, hogy nyomatékosítsák mondanivalójukat.

Ha csupán néhány diák vesz részt a szerepjátékban, kérje meg a nézőközöniséget, hogy jegyzeteljenek. Minden szerepjáték után azonosítsák a legfontosabb gesztusokat, mondatokat, stb.

A tevékenység célja: láthatóvá tenni, hogy a korrupció hogyan működik és melyek a lehetséges reakciók.

Módszer: szerepjáték, majd irányított tanóra

Eszközök: nyomtatott szituációs kártya

Idő:

- A tevékenység bemutatása – kb. 2-3 perc
- A szerepjátékok eljátszása – egyenként kb. 2-3 perc
- Beszélgetés a szerepjátékokról – egyenként kb. 3-5 perc

1. SZÁMÚ HELYZET – VÁRAKOZÁS AZ ÉPÍTÉSI ENGEDÉLYRE

A: Bence szeretné felújítani és bővíteni a nyaralóját. A munkálatok elkezdése érdekében Bencének hivatalos engedélyre van szüksége a helyi hatóságtól. Elmegy a polgármesteri hivatal irodájába, ahol szembesül a várakozók hosszú sorával. Rendkívül elfoglalt, mivel találkoznia kellene a kivitelező cég mérnökével. Nagyon szorítják a határidők, de tisztességes ember is, aki nem igazán szeretne kenőpénzt fizetni.

Feladat: próbáld meg visszautasítani egy, a "sor kikerülésére" vonatkozó ajánlatot, amelyért cserébe kenőpénzt kérnek tőled.

B: Tamás 10 éve dolgozik a helyi önkormányzatnál és 3 éve nem volt nyaralni. Mivel nagyon jóképű és mindenkinek "jó barátja", valamint az irodában mindenki nagyon kedveli, elfogadják, hogy a saját "üzleteit" bonyolítja. Ügyintézőként az ügyeket soron kívül intézheti el, de ilyen esetekben mindig kér valamit cserébe.

Feladat: próbáld meggyőzni Bencét arról, hogy a sor kikerülése teljesen bevett eljárás, és senkinek sem esik bántódása, ha elfogadja az ajánlatodat. Próbáld meg az ajánlatodat igazán vonzóvá tenni úgy, hogy összeveted a megtakarított időt a költségekkel.

2. SZÁMÚ HELYZET – VIZSGAIDŐSZAK

A: Anna egy vidéki lány, aki albérletben lakik a tanulmányai alatt. Vizsgaidőszak van egy neves egyetemen. Mostanság túlterhelt, mert rengeteg feladata volt, ezért nem volt ideje tanulni. Anna nem akar megbukni a vizsgán, így úgy dönt, hogy megkeresi a professzorát.

Feladat: Óvatosan derítsd ki, hogy mit kell tenned (kenőpénz, szexuális szívességek), hogy átmenj a vizsgán.

B: Mihály professzor hosszú ideje dolgozik az egyetemen, de nem vezető pozícióban. Bár szüksége lenne rá, a vezetőség nem biztosít számára szolgálati autót. Mindenesetre a munkája nagyon fontos számára, és megpróbál mindig jól teljesíteni.

Feladat: A történet tőled függ. Kockáztatnád a jó híredet egy kétes üzlettel, hogy megszerezd az autót?

3. SZÁMÚ HELYZET - KÖZBESZERZÉS

A: Rózsa helyettes vezető oktató egy nagy gimnáziumban, emellett pedig az egyik legjobb angol tanár. Ő felel az iskola költségvetésének kezeléséért és minden közbeszerzésért. 15 új laptopot kell vásárolnia a nemrégiben felújított nyelvi laborba. Teljesen elege van abból a laptopból, amit az iskola biztosít számára, mert az iskolában nem tud bizalmasan beszélgetni az Ausztráliában élő vőlegényével. Soha nem volt saját laptopja és nagyon szeretne egyet.

Feladat: Próbáld meg a lehetséges ajánlattevők egyikét meggyőzni, hogy árajánlatába kalkuláljon bele egy plusz laptopot. Ne feledd, hogy te írod a műszaki specifikációt és szintén te hozod meg a végső döntést!

B: Alíz egy középmeretű számítástechnikai cégnél dolgozik, de pár évvel ezelőtt még ő is tanár volt. Ő felel az ajánlatkérésekért és a pályázatokért, de nem ő hozza a végső döntéseket. Tényleg megérti Rózsa érveit és helyzetét, és ő a "megoldások asszonya". Fizetése ettől a közbeszerzéstől függ.

Feladat: Próbáld olyan megoldást találni, amelyet a főnököd is elfogad. Ne feledd, hogy a cégedet már több alkalommal is ellenőrizték.

A korrupcióval kapcsolatos fogalmak megismerése

Útmutató:

A tevékenység bemutatását kezdje a diákok megkérdezésével arról, hogy hallottak-e valaha a korrupcióról. Kérdezzen rá példákra. Magyarázza el, hogy a feladat során olyan dolgokkal fognak megismerkedni, amelyek a mindennapi életet befolyásolják és sok esetben nem is tudnak róluk. Fontos, hogy a válaszok egyike sem helyes vagy helytelen! A feladat célja a tudásuk vagy annak hiányának felmérése. A feladat bemutatásakor fontos megemlíteni, hogy minden személyes példát névtelenül lehet elmondani (mint például „én ismertem valakit, aki korrupcióba keveredett, amikor...”) Ha az ügyek túlzottan „forrók” (például túl mélyen mennek bele politikai jellegű

érvekbe és eltérnek a témától), vagy túl sok példa merül fel, próbálja meg a diákokat az életüket közvetlenül befolyásoló ügyek felé terelni.

Néhány példa után zárja le témát és térjen rá a 2. lépésre.

A tevékenység célja: a legfontosabb fogalmak megismertetése; vita kezdeményezése; félreértések, félreértelmezések feltárása.

Módszer: nyílt beszélgetés, majd irányított tanóra

Eszközök: foglanként darabokra vágott nyomtatott oldal és ragasztógumi

Idő:

- diákok kikérdezése: kb. 10 perc
- ismerkedés a fogalmakkal: kb. 30 perc

1. LÉPÉS: KÉRDEZZE A DIÁKOKAT!

- mit tudnak a korrupcióról?
- voltak már alanyai, áldozatai vagy tanúi korrupciónak?
- mit gondolnak a hatásáról?
- fel tudják becsülni a kockázat mértékét?
- kinek a felelőssége, hogy fellépjen ellene?
- hol fordulhat elő korrupció??

2. LÉPÉS: ISMERJÉK MEG A FOGALMAKAT!

Útmutató: Minden diáknak osszon véletlenszerűen egy kártyát. Kérje meg őket, hogy olvassák el alaposan és magyarázzák el a padtársuknak. A feladat során a saját szavaikat használják, és ne mondják ki a szóban forgó fogalmat a magyarázat során. Miután végighallgatták egymás fogalmait, a diákok ismertessék a padtársuk fogalmát (nem a sajátjukat!) az osztály előtt.

A feladat ismertetésekor mondjon példát. Olvasson fel egy kártyát, de a fogalmat ne mondja ki, és kérje meg őket, hogy találják ki, miről van szó. Ha a fogalmak mindegyike ismeretlen a számukra, a feladat végén mindegyiket olvassa fel hangosan nekik. Egy kártya felolvasásakor mindig keressenek példát.

Mivel ez egy klasszikus olvasásértései feladat, meg kell bizonyosodni arról, hogy az új fogalmakat (mint integritás, nepotizmus és vesztegetés) teljesen megértik, és az osztály egységes jelentést kapcsol minden szóhoz.

A fogalmak elmagyarázását követően köralakban helyezze a kártyákat a táblára ragasztógumi segítségével. Kérje meg az egyik diákot, hogy vonalakkal kösse össze azokat a kártyákat, amelyekben van valami közös, vagy befolyásolják egymást.

INTEGRITÁS

Olyan viselkedés vagy cselekedet, amely összhangban áll olyan erkölcsi és etikai elvekkel és elvárásokkal, amelyeket egyének és intézmények egyaránt elfogadnak, és gátat szabnak a korrupciónak. Az egyik legfontosabb emberi erény. A magas szintű integritással bíró emberek szándékosan soha nem rosszhiszeműek és annak megfelelően cselekszenek, amit mondanak, gondolnak vagy hisznek.

AJÁNDÉKOK

A legtöbb esetben ez egy tárgy, amelyet meg nem érdemelt előny pl. egy adminisztratív eljárás meggyorsítása érdekében adnak. További példa, amikor egy diák egy jobb jegy érdekében ad valamit a tanárnak.

A RÁBÍZOTT HATALOMMAL VALÓ VISSZAÉLÉS

Amikor egy hivatalnok azt mondja egy ügyfélnek, hogy általános esetben nem kaphat építési engedélyt, de a hivatalnok a felettese segítségével el tudja intézni az engedélyt fizetségért cserébe.

Például az iskolaigazgató megengedi a családtagjainak, hogy személyes céljaira (pl. üzleti célokra) használják az iskola helyiségeit.

VISSZAÉLÉS KÖZPÉNZZEKKEL

Ez a cselekedet az egyes személyek és cégek által fizetett adókból származó pénzekkel függ össze, amikor azokat a hatalmon lévők és harmadik személyek a közcélok helyett magán-célokra használják fel.

POLITIKAI PÁRTFOGÁS

Amikor a hatalmon lévő politikai pártok támogatóik számára kormányzati szerződéseket juttatnak. Amikor egy politikus a szavazók érdekei helyett az őt megvesztegető cégek érdekei szerint szavaz.

Például egy cég azért nyer meg egy kormányzati közbeszerzési szerződést, mert megelőzőleg támogatta a kormányon lévő párt választási kampányát.

NEPOTIZMUS

Amikor egy döntéshozó úgy dönt, hogy az egy rokona számára legyen kedvező, figyelmen kívül hagyva a versenyben legjobb eredmény elérő személyt.

Például egy igazgató fiát vagy lányát alkalmazza tanárként, bár az nem rendelkezik megfelelő képzéssel az állás betöltéséhez vagy más jelentkezők jobb képesítéssel rendelkeznek.

SZAVAZATVÁSÁRLÁS

Ez a cselekedet a politikai pártokra jellemző választások előtt, amikor választóikat nem érvekkel vagy a politikai programjuk ismertetésével igyekeznek meggyőzni, hanem sokkal egyszerűbb pénzügyi módszerekkel szerzik meg szavazataikat.

Például egy politikai párt pénzt vagy egyéb előnyöket kínál az embereknek, hogy megszerezze a támogatásukat vagy eltántorítsa őket a szavazástól.

VESZTEGETÉS

Ez a cselekedet leginkább zárt ajtók mögött vagy rejtett módon zajlik, a célja, hogy megvásárolja a döntéshozók szimpátiáját, segítőt vagy éppen szemlehungyó magatartását.

Például valaki megvesztegeti a gépjármű-vezető vizsgán a vizsgabiztost, vagy valaki annak érdekében fizet, hogy olyan bölcsödében biztosítson helyet a gyermekének, ahol nincsen szabad hely.

KÖZÉRDEKŰ BEJELENTŐK

Ez a személy egy szervezetben elkövetett visszaélésről ad hírt. Ez a személy titokban cselekszik, mert emiatt zaklathatják, megfélemlíthetik, vagy a szabályokat figyelmen kívül hagyva járhat el ellene a felettese.

Például egy tanár a hatóságok tudomására hozza, hogy az igazgató a saját lányát alkalmazta tanárként egy sokkal alkalmasabb jelölt helyett, az igazgató pedig válaszlépésként elbocsátja a bejelentést tévő tanárt az állásából.

KÖZBESZERZÉS

Egy közpénzekből működő/létező szervezet pénzét csakis ilyen eljárás keretében költheti el. Előfordulhat, hogy egy közbeszerzési eljárást szándékosan egy meghatározott cégre szabnak. Ezekben az esetekben a közpénzt verseny nélkül költik el, miközben a nyertest előre kiválasztják.

Például amikor az iskola egy új tornatermet készül építeni, az igazgató olyan közbeszerzési eljárást ír ki, amit egy meghatározott cégre szabnak.

KÖZÉRDEKŰ INFORMÁCIÓ VISSZATARTÁSA

Ez a cselekedet a közpénzekből finanszírozott tételekkel kapcsolatos tudásanyaggal és az ahhoz való hozzáféréssel függ össze. Amikor a közpénzek elosztására és az állami szerződésekre vonatkozó közigazgatási információkat elzárják a nyilvánosság elől, vagy az ilyen információkhoz való hozzáférést megtagadják.

Például amikor egy iskola nem akarja nyilvánosságra hozni, hogy mennyibe került az új tornaterem felépítése.

FORGÓAJTÓ

Ez a jelenség azokhoz az üzletemberekhez kapcsolódik, akik a közigazgatásban csinálnak karriert, vagy azokhoz a köztisztviselőkhez, akik egy ponton az üzleti szektorban kezdenek el dolgozni.

Például egy cég alkalmazottja, aki korábban a kormánynak dolgozott, a volt közigazgatásbeli kollégáit úgy befolyásolja, hogy azok a jelenlegi munkahelye számára hozzanak kedvező döntéseket.

ÖSSZEFÉRHETETLENSÉG

Ez a helyzet akkor keletkezik, amikor egy személy két olyan különböző pozíciót tölt be, amelyeknek elvileg nem szabadna befolyásolnia egymást.

Például egy matematikatanár délutánonként egy diákot fizetségért korrepetál, és ő fogja eldönteni, hogy a diák beiratkozhat-e az iskolába felvételi vizsga nélkül.

DEMOKRATIKUS VÁLASZTÁSOK

Ez az alapvető döntéshozó eljárás, amikor a polgárok megválasztják az országgyűlési vagy önkormányzati képviselőket vagy más tisztségviselőket.

ÁTLÁTHATÓSÁG

Ez a tulajdonság azzal függ össze, hogy a kormányzatok, cégek és az egyes személyek mennyire nyitottak az információk, szabályzatok, tervek, eljárások és intézkedések nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban.

Például egy cég kiemelt figyelmet fordít arra, hogy minden fontos dolgot nyilvánosságra hozzon, így az álláshirdetéseket, a kormányzattal kötött szerződéseket, stb.

HATALMI ÁGAK ELVÁLASZTÁSA

A demokratikus országokban ez egy igen fontos lépés. A törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalom elválik egymástól, egyúttal pedig ellenőrzik is egymást. Így megelőzhető a hatalommal való visszaélés, tehát a hatalmi ágak szétválasztása elengedhetetlen a demokrácia működéséhez. A három hatalmi ágnak feladataikban, személyzetükben és intézményileg is el kell különülnie.

ETIKA

A kormányzat, a cégek és a társadalom működésének elvei alapvető értékeken alapulnak. Ezek az értékek határozzák meg döntéseinket, lépéseinket, választásainkat. Például egy etikus személy könnyen dönt a korrupció és az egyenes út között.

KÖZVETLEN DEMOKRÁCIA

A modern demokratikus társadalmak meghatározó elve. Minden állampolgár személyesen vehet részt a közkérdésekhez és politikai ügyekhez kapcsolódó döntéshozatali eljárásokban, például népszavazás útján.

LOBBIZÁS

Bármely tevékenység, aminek a célja, hogy a kormány vagy egy intézmény döntéseit befolyásolja egy meghatározott cél vagy eredmény érdekében. Még ha a jogszabály ezt lehetővé is teszi, ezek a tevékenységek torzító hatásúak lehetnek, ha a cégek, egyesületek, szervezetek vagy egyes személyek befolyása túlzottan nagy.

Például egy nagy cég azért alkalmaz egy szakértőt, hogy megtudja, hogyan vonathatna vissza egy olyan törvényt, ami várhatóan negatívan fogja befolyásolni a mindennapi munkáját.

KÖZVETETT DEMOKRÁCIA

Megválasztott képviselők döntenek politikai ügyekben az alkotmány és más jogszabályok által meghatározott kötelezettségeknek megfelelően.

KÖZPÉNZEK

Az adókból származó összes bevétel, ami a helyi önkormányzatok, hatóságok és a kormány rendelkezésére áll.

VÁLASZTÁSI RENDSZER

Amikor az állampolgárok szavazással választják meg képviselőiket, és ezzel az országgyűlésbe juttatják őket. Ennek számos formája van, amelynek során több módszerrel számolják meg a szavazatokat.

ADÓ

Az állampolgárok és a jogi személyek által az államnak rendszeresen és kötelezően fizetett pénz. Legfontosabb feladata, hogy az állam kiadásait fedezze, illetve segítse teendőinek ellátását.

DEMOKRÁCIA

Szó szerinti jelentése "a nép uralma". Ennek a kormányzati formának a legfontosabb sajátossága, hogy minden polgár, aki szavazati joggal rendelkezik, részt vehet a döntéshozatali folyamatokban.

KÖZBESZERZÉSI TÖRVÉNY

Közbeszerzési eljárások keretében segíti elő az átláthatóságot és a versenyt a közpénzek elosztása során.

KAMPÁNYFINANSZÍROZÁS

Magánszemélyek és cégek anyagi támogatást nyújtanak pártok számára. Ennek mindekképpen átláthatónak kell lennie, mivel nagyon fontos tudni, hogy mennyibe kerül a kampány, illetve hogy egy támogató (üzleti vagy magán) a korábbi támogatásáért cserébe kap-e állami pozíciót vagy előnyös üzletet.

VÁLASZTÁSI KAMPÁNY

Fontos, hogy a választók tudatában legyenek, hogy mire adják a szavazataikat, mely országgyűlési képviselő képviselje a társadalom véleményét. A politikusok és a pártok bemutatják politikai programjaikat, párbeszédet folytatnak az állampolgárokkal, valamint megpróbálják meggyőzni őket, hogy szavazzanak rájuk. Ennek a tevékenységnek a célja a tájékoztatás és a meggyőzés.

INFORMÁCIÓKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

Törvény által (legtöbbször az információszabadságról szóló jogszabály keretében) biztosított jog, hogy a kormány vagy bármely közintézménnyel kapcsolatos fontos információ vagy adat megszerezhető legyen. A költségvetéseket, projekt-jóváhagyásokat és értékeléseket többnyire közzéteszik, bár az állampolgárok kérelmet is benyújthatnak, hogy több információ is nyilvánosságra kerüljön.

VÁLASZTÓ (VAGY SZAVAZÓ)

Minden nagykorú állampolgár rendelkezik szavazati joggal, vagy országgyűlési, önkormányzati vagy európai parlamenti képviselővé, illetve polgármesterré választható. Csúpan a súlyos bűncselekmények miatt büntetett előéletű, vagy a hivatalosan is szellemi fogyatékosnak nyilvánított személyek nem élhetnek ezzel az alapvető joggal.

Lépj előre egyet!

Ez egy meglehetősen komplex feladat középmeretű csoportok számára. Célja az általános emberi jogok, a hátrányos megkülönböztetés, szegénység és a társadalmi kirekesztés megvitatása különös tekintettel a korrupcióra. A játék eredeti verziója az Európa Tanács „Kompassz – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez” című kiadványában található.⁴

A feladat során a diákok más személy bőrébe bújnak, elemzik az egyenlőtlenséget, mint a hátrányos megkülönböztetés és társadalmi kirekesztés okát illetve saját kapcsolatukat a korrupcióval.

- Célok:**
- A másság megértésének elősegítése
  - Felhívni a figyelmet a lehetőségek egyenlőtlenségére a társadalomban
  - A korrupció személyes következményeinek megértése

Segédanyagok:

- Szerepkártyák
- Nyitott tér (egy folyosó, nagyobb terem vagy külső helyszín)

Útmutató:

1. A tevékenység bemutatását kezdje a diákok megkérdezésével arról, hogy beleképzelték-e már valaha magukat valaki más bőrébe. Kérdezzen rá példákra. Magyarozza el, hogy e feladat során szintén el kell képzelniük, hogy valaki más bőrébe bújnak.
2. Magyarozza el, hogy minden diák kap egy papírt, amin az új személyisége szerepel, a szerepkártya segítségével

alakíthatják ki a megadott személyiséget. Csendben olvassák el és ne mondják el senkinek, hogy a játék szerint kicsodák. Ha egy diák nem érti a kártyáján szereplő valamelyik szót, csendben jelezze kézfeltartással, és várja meg, amíg a segítő odamegy hozzá és elmagyarázza.

3. Ezen a ponton hárítsa el a kérdéseket. Magyarozza el, hogy még ha nem is tudnak sokat egy ilyen személyről, használják a képzeletüket vagy a sztereotípiákat, amiket ismernek.
4. Kérje meg a diákokat, hogy maradjanak teljesen csendben, amíg felsorakoznak egymás mellett, álljanak egy képzeletbeli startvonalon egymás kezét fogva. Magyarozza el nekik, hogy ez a vonal jelképez egy olyan egységes társadalmat, amiben mindenki azonos jogokkal és lehetőségekkel rendelkezik. Kérje meg őket, hogy addig fogják egymás kezét, amíg csak tudják, szükség esetén elszakadhatnak egymástól. Ha a diákok száma több a szerepkártyáknál, kérje meg a többieket, hogy külső szemlélőként maradjanak csendben. Amikor felsorakoztak, magyarozza el, hogy olyan dolgokat fog leírni, amelyek az elképzelt személyiségekkel történhetnek. Ha az állítás igaz lehet arra a személyiségre, akiknek elképzelik magukat, lépjenek egyet előre. Ha nem, akkor ne mozduljanak.
5. Egyenként olvassa fel a szituációkat. Minden állítás után tartson szünetet, hogy a diákok eldönthessék, előre lépnek-e vagy inkább egy helyben maradnak. Kérje meg őket, hogy nézzenek körbe, hogy a többiek hol állnak.
6. A tevékenység végén kérdezze meg a sorban legelől és leghátul

állók, hogy hogyan érzik magukat a helyzetükben. Minden diákot kérdezz meg arról, hogy milyen szerepet kellett eljátszaniuk. Miután a diákok azonosították magukat, kérje meg őket, hogy figyeljék meg, hol állnak a feladat végén.

Kikérdezés és értékelés

1. A feladat kikérdezése a következő kérdések segítségével zajlik:

- Mi történt a feladat során?
- Milyen könnyű vagy nehéz volt eljátszani a szerepet? Milyen nehéz volt döntést hozni?
- Hogyan képzelted el az általad eljátszott személyt? Ismersz olyasvalakit, aki hasonlít rá?
- Hogyan érezted magad, amikor az adott személy helyébe képzelted magad? Hasonlított rád egyáltalán?

2. Kapcsolja a feladatot a korrupció témaköréhez a következő kérdésekkel:

- Milyen szerepet játszott a korrupció, amikor arról döntöttél, hogy előrelépsz, vagy egyhelyben maradsz?
- A korrupció szempontjából igazságosak voltak a kérdések?
- A való életben feltehetnénk ezeket a kérdéseket hangosan? Aki megkérdezné, miért tenné? És aki nem, az miért nem?

- Ki volt „felelős” a korrupcióért a szerepjáték során?
- Előnyösebb helyzetbe kerültél a korrupció révén vagy nem jelentett változást?
- Mit gondolnak azok, akik látták, hogy mások profitáltak a korrupcióból? Hogyan reagáltak?

Ötletek az oktatók számára

- Készítsen saját szerepkártyákat! Az alább bemutatott kártyák példaként szolgálnak, számos más téma is bemutatható. Minél inkább tükrözik a szerepkártyák azt a világot, amiben a diákok élnek, annál többet tanulnak ebből a feladatból.
- A szerepek megfelelő alkalmazásával kerülje el, hogy kínossá váljon bármelyik diák számára, akinek a személyes helyzete túlzottan hasonlít a szerepek bármelyikére.
- Nagyon fontos, hogy a diákok csendben ismerkedjenek meg a szerepeikkel, képzeljék el azoknak az életét, akiket eljátszanak, és az adott személy életének megfelelően lépjenek. A diákok identitása körüli bizonytalanság érdekessé válik, ugyanakkor a csend segíti a szerepre való összpontosítást és kizárja a zavaró tényezőket.
- Gondoskodjon arról, hogy minden diák megszólalhasson a kikérdezés során. Ez a feladat erős érzelmeket válthat ki, ezért minél több diák fejezheti ki magát és az érzelmeit, annál többet fognak érzékelni

belőle. Szánjon több időt a kikérdezésre, ha szükséges.

- Ezt a feladatot külső helyszínen vagy egy nagyobb teremben is lebonyolíthatjuk. A diákok a szerepeik felfedése során maradjanak a végső pozícióikban, mivel a fiatal diákoknak vizuális megerősítésre van szükségük az egyenlőtlenségek felismerése és ezeknek az egyes személyek szerepével való összekapcsolása érdekében. Hogy mindegyik diák jól hallja a másikat a kikérdezés során, rendezze őket körbe vagy lépjen közéjük.
- Ennek a feladatnak az ereje abban rejlik, hogy résztvevők látják, hogyan nő a távolság köztük, legfőképp a feladat végén. A diákok közötti különbségek növelése érdekében használjon negatív állításokat vagy fogalmazza át ezeket

negatívvá (azaz "tegy egy lépést hátra, ha ez az állítás nem igaz rád"). A hatás fokozása érdekében, válasszon olyan szerepeket, amelyek tükrözik a diákok saját életét. Úgy alkalmazza a szerepeket, hogy csupán néhány ember tudjon előrelépni (azaz igennel válaszolni).

- A kikérdezés és az értékelés során mindenképpen tárják fel, hogy a diákok hogyan ismerhetik azoknak az életét, akiknek a szerepét el kell játszaniuk. Személyes tapasztalat alapján vagy máshonnan származtak az információik (például más diákok, felnőttek, könyvek, média vagy viccek)? Kérdőjelezze meg, hogy az információs forrásaik megbízhatók-e. Ezúton bemutatthatja, hogy hogyan működnek a sztereotípiák és az előítélet.

SZEREPKÁRTYÁK

Megjegyzés a segítő számára: készítsen saját kártyákat! Minél inkább tükrözik a szerepkártyák azt a világot, amiben a diákok élnek, annál többet tanulnak ebből a feladatból. Az alábbiak csupán példaként szolgálnak.

18 éves vagy. Ebben a városban élsz, de a szüleid egy szomszédos országból költöztek ide. Anyanyelvként beszéled ennek az országnak a nyelvét, de nem vagy ennek az országnak az állampolgára. Az édesapád kőművesként dolgozik, de csak időszakonként van munkája.

Ebben a városban születted, de a szüleid Ázsiából költöztek ide. Egy remek éttermet üzemeltetnek, a nővéreddel az étterem fölötti szobákban éltetek. Az iskola után mindketten segítetek az étteremben. Nem vagy annak az országnak az állampolgára, ahol élsz.

Két bátyáddal egy szép házban éltetek, aminek nagy kertje és fűtött úszómedencéje is van. Édesapád egy bankban menedzser a városotokban. Édesanyád a házról és a családról gondoskodik.

Középkorú roma vagy, aki egy kicsi, elzárt faluban él. Nincsen munkád, egyik napról a másikra élsz. A közmunka az egyetlen lehetőség a számodra.

Egy tanyán élsz vidéken. Édesapád gazdálkodó, édesanyád viseli gondját a tehéneknek, libáknak és a csirkéknek. Három fivéred és egy húgod van.

Egyedüli gyerek és diák vagy. A városban egy lakásban éltetek az édesanyáddal, aki egy gyárban dolgozik. Nagyon tehetségesen zenélsz és táncolsz.

Roma diák vagy, az osztályban még 11 roma diák van rajtad kívül. Egy kis falu szélén élsz egy kicsi házban, amiben nincs fürdőszoba. Hat testvéred van.

Fogyatékossgal születted, ezért kerekesszéket kényszerülsz használni. Egy városi lakásban élsz a szüleiddel és két nővéreddel. Mindkét szülőd tanár.

Babakorod óta árvaházban éltél. Nem tudod, hogy kik a szüleid. Azt mondták neked, hogy szellemi fogyatékos vagy.

Kisebb vétségek miatt (megfelelő világítás nélkül kerékpároztaál, télen fát loptál) 6 havi börtönbüntetésre ítélték. Otthon 3 gyerek vár rád.

Egyedüli gyerek vagy. Egy városi lakásban élsz a szüleiddel. Édesapád építési munkás, édesanyád postás. Nagyon tehetséges sportoló vagy.

Fiad/lányod a helyi polgármester. Bár a falutok elég kicsi és nem túl gazdag, te elég magas színvonalon élsz.

Édesapád teherautót vezet, ezért sokat van távol, édesanyád pincérnőként sokszor dolgozik éjjel. Sokszor kell vigyáznod testvéredre.

A szüleid elváltak, amikor baba voltál. Édesanyáddal és barátjával élsz. Hétvégenként meglátogatod az édesapádat és az új feleségét, valamint a két kicsi gyermeküket.

Kiskorod óta számos nevelőszülőnél éltél, mert a szüleid nem tudtak gondoskodni rólad. A nevelőszüleid kedvesek. Négy másik állami gondozott gyerekről gondoskodnak rajtad kívül a kis házukban.

A nővéreddel a nagyszüleidnél éltek egy vidéki kisvárosban. A szüleid elváltak, édesanyád titkárnőként dolgozik egy nagyvárosban. Édesapádat ritkán látod.

Négygyermekes roma családból származó diák vagy. Az iskolád szegregált (csak romák járnak ide), a nyolcadik osztály befejezése után senki nem tanul tovább. Te vagy a legjobb diák az iskolában.

A helyi rendőr gyermeke vagy, nagybátyád a polgármester. Egy nagy házban élték a város közepén. Mindig kérhetsz plusz zsebpénzt, ha akarsz. 10 éves vagy és elég jó tanuló, hála a matematika magánóráknak, amit az édesanyád fizet.

ÁLLÍTÁSOK

Helyzetek és események

Olvassa fel az alábbi szituációkat.

A szituációk felolvasása után adjon a diákoknak időt, hogy előre léphessenek, megnézhessek, hol állnak egymáshoz képest.

1. Neked és a családnak mindig van annyi pénze, amennyire szükségetek van.
2. Amikor a házatok épült, édesapád valahogyan megoldotta, hogy a mérőóra ne kapcsolódjon a medence fűtőrendszeréhez, így ezért nem kell fizetnetek.
3. Azok az emberek, akikkel dolgozol, kikérik a véleményedet.
4. Szavazhatsz a választásokon abban az országban, ahol élsz.
5. Bár szavazhatsz a választásokon, nem érzed fontosnak, és különben sem hallottál olyan pártról, ami vonzó lenne a számodra. (Lépj egyet hátra!)
6. Nem félsz attól, hogy megállít a rendőrség.
7. Közelednek a választások, és egy nagy országos párt felkért arra, hogy legyél a képviselőjük.
8. Te hozod a döntéseket a munkahelyeden, kollégáid komolyan vesznek mindent, amit mondasz.
9. Számos alkalommal veszel részt közbeszerzési eljárásokban, ismered a technikákat (bármilyen legyen az), hogy hogyan kell megnyerni őket.
10. Soha nem érzeted, hogy hátrányosan megkülönböztettek volna a szüleid származása, háttere, vallása vagy kultúrája miatt.
11. Ha idősebb leszel, bármelyik egyetemre mehetsz, és bármelyik foglalkozást választhatod.
12. Az utolsó vizsga után derült ki, hogy nem iratkozhatasz be államilag finanszírozott diákként, de a szüleid nem tudják fizetni a tanulmányaidat.
13. Mivel az édesapádnak remek a kapcsolata a polgármesterrel, mindig van jól fizetett munkája.
14. Te és családnak sokszor adtok pénzt olyan dolgokért, amit nem szabadna megvásárolni (egy jobb jegyért a tanév végén, stb.).
15. Bár nem vagy túl tehetséges (a futással nem tudtad teljesíteni az elvárt szintet), az édesapád meg tudja győzni a tornatanárt, hogy felvegyen a focicsapatba.
16. Amikor édesapád egy szolgáltatásért fizet (például az otthoni fűtés szerelése után), soha nem kér számlát és soha nem fizet adót utána. Így sok pénzt spórol.
17. Észrevetted, hogy édesanyád pénzt csúsztat a kalauz zsebébe a vonaton jegyvásárlás helyett.
18. Egy elzárt kis faluban élsz, aminek igen rövid útja nagyon rossz állapotban van. A falu polgármestere nem teheti meg, hogy kenőpénzt fizessen, ezért úgy tűnik, hogy soha nem hozzák rendbe az utat. (Lépj egyet hátra!)
19. Már minden anyagot és szakembert beszereztél a házad építéséhez, de csak egy meghatározott ideig állnak rendelkezésedre. Nem akarod megvesztegetni a helyi önkormányzat hivatalnokát, ezért ő nem akarja megadni az engedélyt a munkálatok elkezdéséhez. (Lépj egyet hátra!)
20. Munkád során egy cég verseng veled. Valahogyan elintézték, hogy téged havonta ellenőrizzenek. Minden alkalommal 2 napig tart az ellenőrzés, amikor te nem tudsz dolgozni, bár soha nem találnak semmit. (Lépj egyet hátra!)

21. Anyagilag egyik napról a másikra élsz. Nincs kenőpénzre félretett pénzed.

Feloldódást segítő / bemelegítő / kezdő gyakorlatok

Ezeknek a feladatoknak az a célja, hogy erősítsék a csoport egységét, elősegítsék az összetartást, valamint két nagyobb játék között újra lendületbe hozzák a diákokat.

Szincápa

Kérje meg a diákokat, hogy álljanak a terem közepére. Magyarázza el, hogy egy színt és egy testrészt fog mondani. Meg kell fogniuk a testrészt és bármit, ami az említett színű.

Például: "Piros, könyök!" Mindenki megpróbálja megérinteni a könyökével a másik piros pólóját.

Maradj a sorban!

Kérje meg a diákokat, hogy rendeződjenek sorba valamilyen őrült sajátosság alapján.

Például: álljanak az elé, akinek a legkisebb a lábmérete / legkorábban van a születésnapja az évben / legkisebb volt a születési súlya / leghosszabb a haja / legtöbb testvére vagy unokatestvére van / stb.

Ismételd meg a kifejezéseket!

Kérje meg a diákokat, hogy soroljanak fel minél több, a korrupcióhoz kapcsolódó kifejezést. A nyertes választhatja ki a következő feladatot.

Rap dal

Kérje meg a diákokat, hogy írjanak egy rap dalt legalább négy sorral legfeljebb 5 perc alatt. A dalnak a korrupcióra vonatkozó kifejezéseket kell tartalmaznia.

Mentőcsónakon!

Először mesélje el a történetet, miszerint a diákok egy nagy mentőcsónakon ülnek. Nevezzen ki 3 diákot kapitánynak, valamint első- és másodtisztté. Ők hozzák meg a végső döntéseket. Ezután magyarázza el, hogy mindenki utazásra indul: "Először a tenger nyugodt és mindenki élvezi az utat. Azután a hajó hirtelen egy sziklának ütközik, süllyedni kezd és csak egy személyt lehet a mentőcsónakba tenni." Mindenkinek meg kell győzni a tisztet, hogy miért őt kellene megmenteni. Mindenkinek (vagy legalább 5 diáknak) legfeljebb 60 másodperc áll rendelkezésére a védőbeszédre. De a beszédük alatt nem említhetik meg a korrupciót (vesztegetés, nepotizmus, ajándékok, stb.)!

Táncolj a korrupció ellen:

a diákokanulják meg a TI Magyarország táncának koreográfiáját! Ez egy rendkívüli tömegmegmozdulás (flash mob) keretében rázta fel a látogatókat Sziget Világzenei Színpadánál, így hívva fel a figyelmet a korrupció elleni küzdelemre.

Többet erről itt tudhat meg.

http://www.transparency.hu/Tobb_szazan_tancoltak_a_korrupcio_ellen_a_Szigeten?bind_info=index&bind_id=0

8. FEJEZET Infografika

Jegyzetek

